

ΑΪΒΑΛΗ ΕΛΕΝΗ

**ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΔΗΜΟΤ. ΕΚΠ/ΣΗΣ**

**ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΣ**

ΙΟΥΝΙΟΣ 2005

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
Γ. ΔΡΑΚΟΣ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛΙΔΑ
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
α. Διατύπωση του προβλήματος	
β. Σημασία του προβλήματος	
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	1-2
α. Ιστορικό μαθητή	
3. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ	3-5
α. Ερωτηματολόγιο	
β. Περιγραφική έκθεση	
4. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ -ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	5-6
5. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	6-8
α. Διδακτικοί στόχοι	
β. Διδακτικές ενέργειες – Μέθοδος	
γ. Μέσα και υλικά (προτάσεις)	
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	8
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	9
8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

α. Διατύπωση του προβλήματος

Υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός παιδιών όπου με την είσοδό τους στο νηπιαγωγείο μπορούμε να παρατηρήσουμε κάποιες δυσχέρειες στο λόγο ή την ομιλία τους οι οποίες μπορεί να είναι παροδικές ή να συνεχιστούν μέχρι το τέλος της φοίτησής τους στο νηπιαγωγείο όπου σήμερα κυμαίνεται πάνω από το 6ο έτος της ηλικίας τους.

Τα προβλήματα αυτά μπορεί να εντοπίζονται σε ανώριμο προφορικό λόγο, διαταραχές στην άρθρωση, μεμονωμένο λεξιλόγιο, διαταραχές στην επικοινωνία.

Με την είσοδό του το παιδί στο νηπιαγωγείο έχει κατακτήσει βασικές νοητικές και ψυχοκοινωνικές δεξιότητες, όπως να πηδάει, να ισορροπεί, να πετάει, να πιάνει, να κάνει ποδήλατο, να παραμένει και κάποιες στιγμές ήσυχο, να τρώει, να ζωγραφίζει, να διεκπεραιώνει άλλες δραστηριότητες, έχοντας καλύτερη παρατηρητικότητα, συγκέντρωση προσοχής και καλύτερο συντονισμό κινήσεων.

Στον τομέα της γλώσσας συμβαίνουν καταπληκτικές αλλαγές στο παιδί της νηπιακής ηλικίας των 5 ετών, σε σημείο, ώστε τόσο η ομιλία του όσο και η κίνησή του και η συμπεριφορά του να τείνει να μοιάσει εξωτερικά σχεδόν όπως η μητέρα του και ο πατέρας του.

Το λεξιλόγιο παρουσιάζει ραγδαία αύξηση. Στις ηλικίες μεταξύ των 3 και 5 ετών το παιδί προσθέτει άνω των 50 λέξεων κάθε μήνα και στο 6^ο έτος χρησιμοποιεί κατά μέσο όρο 2.500 λέξεις¹. Αναγνωρίζει τη σημασία των λέξεων και χρησιμοποιεί τη γλώσσα για να ζητήσει αυτό που επιθυμεί.

Έχει μάθει να εφαρμόζει τους βασικούς γραμματικούς κανόνες, ακόμα κι αν δεν είναι ικανό να τις αναγνωρίζει και η έκφραση του λόγου του είναι τις περισσότερες φορές τέλεια, παρότι δεν γνωρίζει όλους τους γραμματικούς κανόνες ή μπορεί να έχει ατελείς προτάσεις.

Στην ηλικία των 5 και 6 ετών μπορεί να διηγείται γεγονότα και να τα λέει όλα ακόμα και όταν βρίσκεται σ' ένα ξένο περιβάλλον, πολλές φορές μάλιστα ανοίγει συζητήσεις σε δύσκολα θέματα, ενώ αγαπάει ιδιαίτερα να χρησιμοποιεί απαγορευμένες λέξεις, για να ερεθίζει τους μεγάλους. Μιμείται λεκτικά ό,τι το ενδιαφέρει από το γύρω του περιβάλλον – οικογενειακό, κοινωνικό π.χ. φίλους – τηλεόραση κ.λ.π. – αποτυπώνει.

Όταν όμως ένα νήπιο δυσκολεύεται ν' αρχίσει μία πρόταση, η ομιλία του δεν είναι πάντα κατανοητή, δεν μπορεί να διηγηθεί απλά και πρόσφατα γεγονότα, κάνει συχνά

¹: Ι. Παρασκευόπουλος – Εξελικτική ψυχολογία, Τόμος 2, σελίδα 68.

λάθη στις μικρές λέξεις, μας δίνει την εντύπωση ότι όταν του μιλάμε δεν είναι μαζί μας, η άρθρωσή του παρουσιάζει ακόμα διαταραχές, δεν εκφράζεται εντελώς σωστά, η φωνή τους είναι βραχνή και τ' άλλα παιδιά το κοροϊδεύουν, τότε θα πρέπει να μας προβληματίσει, και να ερευνήσουμε το πρόβλημα.

β. Σημασία του προβλήματος

Η σημασία της ανίχνευσης τους προβλήματος να βρούμε την αιτία του, και να παρέμβουμε έγκαιρα όπου είναι δυνατόν βοηθώντας το παιδί, είτε εμείς οι ίδιοι όταν γνωρίζουμε κάποια πράγματα, είτε να το παραπέμπουμε σε κάποιο ειδικό, είναι πολύ μεγάλη γιατί έτσι θα αποφύγουμε άλλες διαταραχές που μπορεί ν' ακολουθήσουν το παιδί κατά τη σχολική του πορεία, όπως μαθησιακές δυσκολίες, διαταραχές συμπεριφοράς.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η μελέτη μας εδώ αφορά το Γιώργο ένα παιδί του Νηπιαγωγείου ηλικίας 5,5 ετών με μια δυσκολία στο να εκφραστεί σωστά, δυσκολία δηλαδή στην άρθρωση, όχι πολύ μεγάλη – δεν μπορεί να προφέρει τα φωνήματα ψ, ξ, και ρ – με σκοπό να εξαλειφθεί. Για το σκοπό αυτό ξεκινήσαμε να βρούμε την αιτία, φτιάχνοντας το ιστορικό του. Η μέθοδος που ακολουθήσαμε ήταν μια μορφή φιλικής συνέντευξης με τη μαμά και τη δασκάλα του Γιώργου για να κάνουμε τη συλλογή στοιχείων για το οικογενειακό, κοινωνικό και σχολικό του ιστορικό, και μια μορφή λεπτομερούς παρατήρησης του Γιώργου μέσα στην τάξη και το παιγνίδι για να εντοπίσουμε τη δυσκολία του στο λόγο ή τυχόν άλλες ψυχοκινητικές, κοινωνικές και συναισθηματικές διαταραχές που είναι συνδεδεμένες με τη δυσκολία αυτή.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

α. Ιστορικό μαθητή

Στοιχεία ταυτότητας:

Επώνυμο:

Όνομα: Γιώργος

Ηλικία: 5,8 (Ημερ. Γεν. 22/09/99)

Σειρά γέννησης: Δεύτερο παιδί

Επάγγελμα πατέρα: Καταστηματάρχης

Επάγγελμα μητέρας: Βοηθός στο κατάστημα

Μορφωτικό επίπεδο πατέρα: Γυμνάσιο

Μορφωτικό επίπεδο μητέρας: Λύκειο

Άλλα στοιχεία παιδιού: Οικογενειακό – κοινωνικό – ιστορικό

- Εγκυμοσύνη μητέρας: Φυσιολογική
 - Τοκετός: Φυσιολογικός
 - Βρεφική ηλικία: παιδικές ασθένειες, ύπνος σε φυσιολογικά επίπεδα
 - Κινητικότητα: Μπουσουλήμα – πέσιμο – περπάτημα – παιγνίδια – ποδήλατο
- δεξί - αριστερό
- Ο Γιώργος περπάτησε μετά τους 13 μήνες γιατί ήταν βαρύ παιδί - ανεπτυγμένο, ψηλό και παχουλό (όχι υπέρβαρο), έπεφτε φυσιολογικά (λόγω του όγκου του κατά τη γνώμη της μητέρας).
 - Τα παιγνίδια του είναι πολύ έντονα, είναι υπερκινητικό παιδί χωρίς επιθετικότητα όμως.
 - Οι σχέσεις με τους γονείς και τους παππούδες, γιαγιάδες πολύ στενές – μένουν στο ίδιο κτίριο.
 - Κατοικία: Μονοκατοικία – μόνιμη κατοικία
 - Οικονομική κατάσταση: Καλή
 - Δομή οικογένειας: Δύο παιδιά – το πρώτο (1^ο) κορίτσι.
 - Ομιλία: Άργησε να μιλήσει. Μίλησε στα 3 χρόνια. Δεν ανησύχησε η μητέρα γιατί (όπως έλεγε και η γιαγιά) ο αδελφός της (θείος) μίλησε στα 6. Αντίθετα το πρώτο τους παιδί μίλησε πολύ νωρίς.
 - Ψυχοκινητική ανάπτυξη: Αρκετά καλή – ξεχωρίζει αριστερό – δεξί.
 - Κοινωνική συμπεριφορά: Πολύ καλή.
 - Συμπεριφορά στο παιχνίδι: Παίζει με όλα τα παιδιά, επιβάλλεται χωρίς να επιτίθεται, δεν σταματάει να παίζει.
 - Η γνώμη της μητέρας είναι ότι αυτή η δυσκολία του Γιώργου στην ομιλία οφείλεται στους κληρονομικούς λόγους και ότι διορθώνεται.
 - Πράγματι ο Γιώργος όπως φαίνεται έχει μία εξελικτική δυσλαλία και παρουσιάζει μέγιστη βελτίωση.

3. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

Για τον καθορισμό του προβλήματος - καθορίσαμε ένα διαγνωστικό test με ερωτήσεις για τη μελέτη του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον, μέσα και έξω από την τάξη, αφού συνεργαστήκαμε πλήρως με τη δασκάλα. Ήταν ένα απλό test και περιελάμβανε τις παρακάτω ερωτήσεις, όπου απαντήθηκαν από τη δασκάλα του Γιώργου, η οποία είχε εντοπίσει και αυτή το πρόβλημα, παρατηρούσε το Γιώργο, και δέχτηκε την περαιτέρω παρατήρηση και τη διδακτική παρέμβαση που ακολουθήσαμε για την βελτίωση του Γιώργου.

Έγινε επίσης ενημέρωση της μητέρας και είχαμε και τη δική της συνεργασία.

Το ερωτηματολόγιο περιέχει στοιχεία κατά σειρά διαγνωστικής σπουδαιότητας, βασισμένης σε δεδομένα από μια εθνική μελέτη κριτηρίων από την Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία. Ένα κριτήριο πληρούται μόνο όταν η διαταραγμένη συμπεριφορά είναι πολύ πιο συχνή απ' ό τι των άλλων παιδιών ίδιας νοητικής ηλικίας και περιλαμβάνει τα επόμενα χαρακτηριστικά – ερωτήσεις.

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

1.	Συχνά κουνιέται στη θέση του ή κουνάει τα χέρια και τα πόδια	Συχνά
2.	Έχει δυσκολία να παραμείνει στη θέση του όταν είναι αναγκαίο να το κάνει	Σπάνια
3.	Αποσπάται εύκολα από εξωτερικά ερεθίσματα	Σπάνια
4.	Έχει δυσκολία να περιμένει στη σειρά του σε παιχνίδια ή σε ομάδες	Μερικές φορές
5.	Συχνά δίνει απαντήσεις σε ερωτήσεις πριν αυτές διατυπωθούν	Σπάνια
6.	Έχει δυσκολία να ακολουθήσει οδηγίες και αυτό δεν οφείλεται σε αντιθετική συμπεριφορά ή σε πρόβλημα κατανόησης λεγομένων	Σχεδόν ποτέ
7.	Έχει δυσκολία να διατηρήσει την προσοχή του πάνω σ' αυτά που ξεκίνησε (εργασ. παιχνίδια)	Μερικές φορές
8.	Συχνά μετακινείται η προσοχή του από τη μία ημιτελή δραστηριότητα στην άλλη	Σχεδόν ποτέ

9.	Έχει δυσκολία να παίξει ήρεμα	Μερικές φορές
10.	Συχνά μιλάει υπερβολικά	Συχνά
11.	Διακόπτει συχνά ή παρεμβάλλεται στη συζήτηση, ακόμη παρεμβαίνει στα παιχνίδια άλλων παιδιών	Συχνά
12.	Δεν ακούει αυτό που του λένε	Σχεδόν ποτέ
13.	Χάνει συχνά πράγματα τα οποία του είναι απαραίτητα στο σχολείο ή στο σπίτι, παιχνίδια, μολύβια κ.λ.π.	Σχεδόν ποτέ
14.	Συχνά καταπιάνεται με δραστηριότητες οι οποίες είναι επικίνδυνες, χωρίς να σκεφτεί τις πιθανές συνέπειες π.χ. βγαίνει στο δρόμο ορμητικά χωρίς να κοιτάξει.	Συχνά
15.	Έχετε την εντύπωση ότι το παιδί διαφέρει στο χαρακτήρα ή στο ψυχικό του κόσμο από τ' άλλα παιδιά;	Ποτέ
16.	Πώς αντιδρά όταν χαίρεται; π.χ. πηδάει ψηλά, γελάει	Σχεδόν πάντα
17.	Συμπεριφέρεται επιθετικά	Σχεδόν ποτέ
18.	Πως εκδηλώνει την ανάγκη του για τρυφερότητα; π.χ. τραβάει την προσοχή μας	Πάντα
19.	Με τι ασχολείται μόνο του ευχάριστα; π.χ. οικοδομικό υλικό	Σχεδόν πάντα
20.	Με ποιο τρόπο επικοινωνεί με τους συνομήλικους; π.χ. το παιχνίδι, την ομιλία	Το παιχνίδι
¹ Μαθησιακά προβλήματα: Ν. Παπαπαναγιώτου, Συρίγου, Παπαβασιλείου - Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας		
21.	Αναλαμβάνει γρήγορα σε μια ομάδα κάποιο ρόλο; Π.χ. αρχηγικό	Σχεδόν πάντα
22.	Έχει πολλούς φίλους	Σχεδόν πάντα

23.	Τηρεί του κανόνες στο παιχνίδι	Σχεδόν πάντα
24.	Μοιράζεται ευχάριστα πράγματα με άλλους	Σχεδόν πάντα
25.	Ποια είναι τ' αγαπημένα του παιχνίδια; π.χ. μέσα στη αίθουσα ή στην αυλή	Τρέξιμο
26.	Αντιλαμβάνεται αριθμητικές έννοιες;	Πολύ καλά
27.	Η ομιλία του έχει κανονική ροή	Σχεδόν πάντα
28.	Εκφράζεται με το λόγο όταν θέλει να επικοινωνήσει	Αρκετά συχνά
29.	Παίρνει μέρος σε γνωστικές δραστηριότητες π.χ. αριθ. έννοιες προγραφ., προαναγν. ασκήσεις	Πάντα
30.	Όταν φοιτούσε σαν προνήπιο πως θα το χαρακτηρίζατε; - Ένα ήσυχο ντροπαλό, παιδί, που δεν μιλούσε πολύ αλλά με την καινούρια χρονιά ήρθε πολύ αλλαγμένο.	

Το ερωτηματολόγιο δόθηκε για να σχηματίσουμε το προφίλ του παιδιού και να εντοπίσουμε που εστιάζεται η δυσκολία του στην άρθρωση.

Οι απαντήσεις που θα παραθέσουμε (δεν έχει πληρότητα σε αρνητικά χαρακτηριστικά) δείχνουν ότι η εξέλιξη η συναισθηματική, η ψυχοκινητική και κοινωνική του Γιώργου είναι φυσιολογική με μόνο αρνητικό, τις έντονες, επικίνδυνες και αδέξιες κινήσεις του.

Η γενική εικόνα του Γιώργου είναι:

Ο Γιώργος είναι ένα μεγαλόσωμο αγόρι αρκετά θαρρετό.- Δεν διστάζει να μιλάει και ν' απευθύνεται σε ξένους π.χ. σ' εμένα.

Η φοίτησή του στο νηπιαγωγείο είναι κανονική και φοιτά για 2^η χρονιά.

Σαν προνήπιο ήταν ντροπαλό και δεν μιλούσε πολύ στη δασκάλα.

Έχει μια έντονη κινητικότητα.

Σχέσεις - κοινωνικότητα

Είναι αρκετά κοινωνικό, κάνει παρέα μ' όλα τα παιδιά, κάθεται στην ομάδα, αυτοεξυπηρετείται και δεν δείχνει αδιαφορία όπως ανέφερα, σε ξένα πρόσωπα που τυχόν θα βρεθούν στο Νηπιαγωγείο (εμένα, άλλους γονείς κ.λ.π.), αντιθέτως με τον τρόπο του τραβάει την προσοχή (θετικά).

Συμμετοχή

Συμμετέχει σ' όλες τις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου και αναλαμβάνει ρόλο αρχηγικό στο παιχνίδι. Του αρέσουν πάρα πολύ τα παιχνίδια στην αυλή και όλα τα κινητικά παιχνίδια, είναι δραστήριο και χαρούμενο παιδί.

Στις κατασκευές και τις άλλες δραστηριότητες μέσα στην τάξη αν και είναι ικανό, κάποιες φορές έχει δυσκολία να παραμείνει για αρκετό χρόνο(δεν τελειώνει αυτό που κάνει).

Αντίθετα στη ζωγραφική, στις πυρογραφικές και προαριθμητικές ασκήσεις (που δίνονται από τη δασκάλα) είναι αρκετά καλός.

Αντίληψη - Αρκετά καλή

¹ Ψυχοκινητική Αγωγή : Γ. Δράκος, Ν. Μπίνιας – Εκδόσεις Πατάκη

Μνήμη - Λίγο αδύναμη – κυρίως ακουστική. Δεν παρακολουθεί πάντα τη δασκάλα όταν μιλάει ή διαβάζει παραμύθια.

Αδρή κινητικότητα

Καλή. Τρέχει, σκαρφαλώνει, κάνει ποδήλατο, είναι γενικά κινητικά έντονης δράσης παιδί. Δεν είναι αρκετά ευέλικτο, είναι αδέξιο στις κινήσεις του.

Λεπτή κινητικότητα

Αρκετά καλή. Χειρίζεται καλά το ψαλίδι, το μολύβι, τα χαρτιά, τις κόλλες εξίσου με τ' άλλα παιδιά.

Παιχνίδι ρόλων - αναπαραστάσεις κ.λ.π. - Έχει κανονική συμμετοχή

Αμφιπλευρική – Αρκετά καλή.

Ομιλία – Διήγηση- εξιστόρηση γεγονότων:

Πολλές φορές αποφεύγει να μονολογεί, γιατί έχει αντιληφθεί τη δυσκολία του στη γλώσσα και την έχουν αντιληφθεί και τ' άλλα παιδιά τα οποία επιδίωξαν να τον κοροϊδέψουν.

4. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ – ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Γλώσσα είναι η έμφυτη ικανότητα του ανθρώπου να εξωτερικεύει με λέξεις αυτό που σκέφτεται ώστε να επικοινωνεί με τους συνανθρώπους του στα πλαίσια μιας γλωσσικής κοινότητας.¹

Γλώσσα και ομιλία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα, αφού ο λόγος (ομιλία) είναι η ικανότητα του ανθρώπου να εκφράζει τις σκέψεις, τα συναισθήματά του και τις επιθυμίες του με σωστό γραμματικό και συντακτικό τρόπο.

Η γλωσσική ανάπτυξη του ανθρώπου αρχίζει από τη στιγμή της γέννησης και συνεχίζεται μέχρι και το τέλος της ωρίμανσής του.

Η ανάπτυξη αυτή οφείλεται τόσο σε βιογενετικούς όσο και σε κοινωνικοπολιτιστικούς παράγοντες.

Κατά τον Pagiet ένα φυσιολογικό παιδί χρειάζεται περίπου 18 μήνες για την ανακάλυψη της γλώσσας. Από το 18^ο μήνα όμως έως και το 2^ο έτος στο τέλος δηλ. της βρεφικής ηλικίας πραγματοποιείται μια θεμελιώδης μεταμόρφωση στον πνευματικό κόσμο του παιδιού:

Έχουμε την εμφάνιση της συμβολικής λειτουργίας.

Οι αλλαγές στη συμπεριφορά του παιδιού που φανερώνουν την έναρξη της συμβολικής λειτουργίας είναι α) η ανακλητική μνήμη και β) το συμβολικό παιχνίδι.

Η εμφάνιση της συμβολικής λειτουργίας συμπίπτει χρονολογικά με την εμφάνιση της γλώσσας.

Έχουμε τη μετάβαση του παιδιού από την **αισθησιοκινητική περίοδο** (0 – 2,5^ο έτος) (όπου εκφράζονται με κινήσεις περισσότερο) στην **προσυλλογιστική περίοδο** (3^ο – 6^ο έτος) όπου τώρα χρησιμοποιεί τη γλώσσα για να εκφραστεί. Αρχίζει να σκέπτεται για να μιλήσει.

¹ Ειδική παιδαγωγική λόγου και ομιλίας – Γ. Δράκος 2003

Κατά τον Wygotsky η πρωταρχική λειτουργία της γλώσσας είναι να εξυπηρετήσει τη συνεννόηση, την επικοινωνία, τις κοινωνικές σχέσεις. Η άποψη του Piaget αντίθετα είναι ότι η γλώσσα δεν διευκολύνει πάντα τη σκέψη αλλά μπορεί και να την εμποδίσει. Όταν η σκέψη όμως ενός παιδιού είναι π.χ. «παιδαριώδης» τότε κατ' ανάγκη και η γλώσσα του θα είναι τέτοια.

Ο Αμερικανός καθηγητής E. H. KENNEBERG (1969) διαπιστώνει πως υπάρχει επίσης στον άνθρωπο μία κρίσιμη περίοδος για την **κατάκτηση της πρωτογενούς γλώσσας**. Οι πρώτες προτάσεις των δυο λέξεων, με πρόθεση του παιδιού την επικοινωνία, εμφανίζονται συνήθως με τη συμπλήρωση του 2^{ου} έτους της ηλικίας. Καμία άσκηση και ιδιαίτερη φροντίδα ή προσπάθεια δεν μπορεί να επιταχύνει την εξέλιξη αυτή. Οποιοσδήποτε άλλες διαδικασίες εξέλιξης στη συνέχεια ανήκουν στη δευτερογενή γλώσσα. Την υπόθεσή τους αυτή τη στηρίζει σε ευρήματα της φυσιολογίας του εγκεφάλου που δείχνουν τη μεγάλη λειτουργική του πλαστικότητα κατά τη φάση αυτή.¹

Το παιδί όταν βρίσκεται ακόμα στο αισθησιοκινητικό στάδιο έχει τη δυνατότητα να εξελίξει την αντιληπτική του ικανότητα η οποία δρα επικουρικά στη γλωσσική του εξέλιξη. Το μικρό παιδί αντιλαμβάνεται τον κόσμο μέσα από τις αισθήσεις του.

Η εξέλιξη της αντιληπτικής όσο και της γλωσσικής ικανότητας έχει αποδειχθεί ότι εξαρτάται από βιογενετικές και περιβαντολογικές αιτίες. Όταν η αντιληπτική ικανότητα είναι ελλειμματική τότε, το προϊόν της γλωσσικής ικανότητας παρουσιάζεται προβληματικό. Όταν υπάρχουν αισθητηριακές βλάβες επηρεάζουν τόσο την αντιληπτική όσο και τη γλωσσική ικανότητα.¹

5. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

α. Διδακτικοί στόχοι

Οι διδακτικοί μας στόχοι ήταν:

1. Πολυδύναμες δραστηριότητες που περιλαμβάνουν στόχους σε μία ή περισσότερες περιοχές:

Ψυχοκινητική ικανότητα, Αισθητηριακή αντίληψη, Γλώσσα/Ομιλία, Επικοινωνία, Μαθηματική αντίληψη, Διαχείριση εννοιών, δεξιότητες

¹. Παιδαγωγική ψυχολογία: Αχιλλέας Γ. Καψάλης – Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 70.

¹. Ζητούμενα – Ζητήματα: Γ. Δράκος Αθήνα 1999.

αυτοεξυπηρέτησης, χειρισμός αντικειμένων παιχνιδιών, συνεργασία, Αισθητική αγωγή, Αυτοέκφραση (θεατρικό παιχνίδι, παιχνίδια ρόλων) κοινωνικές δραστηριότητες.

2. Πολυαισθητηριακές Δραστηριότητες που ασκούν την οπτική, ακουστική μνήμη, αντίληψη, διάκριση (π.χ. ήχων) λεκτική και εξωλεκτική έκφραση, λεπτή και αδρή κινητικότητα (συντονισμός ματιού χεριού) αντίληψη σώματος, συναισθηματική οργάνωση.

3. Να αναπτύξει την ικανότητα χωροχρονικών σχέσεων.

4. Ν' αναγνωρίζει το ρυθμό.

5. Να μπορεί να κάνει κατανομή χώρου, χρόνου, ρυθμού.

6. Άσκηση της ικανότητας ακουστικής και οπτικής διάκρισης, να διακρίνει δηλ. δύο διαφορετικούς ήχους ή γραφήματα.

7. Ν' ακολουθεί λογικές σειρές (λογική ή χρονική αλληλουχία).

8. Να μεταφράζει με λόγια μία ιστορία - εκφρασμένη με εικόνα ή γραφήματα - που έχει μια χρονική ακολουθία.

9. Να μεταφράζει σε προφορικό λόγο μια ιστορία εκφρασμένη με εικονογραφημένο ή ιχνογραφημένο λόγο.

10. Να ασκηθεί στην ακρόαση.

11. Το βοηθάμε να μη φοβάται να μιλήσει μήπως το κοροϊδέψουν οι άλλοι, και ταυτόχρονα ελέγχουμε τη συμπεριφορά των άλλων παιδιών.

β. Διδακτικές ενέργειες – Μεθοδολογία

1. **Τόνωση** της αυτοπεποίθησης του παιδιού με επιβράβευση των θετικών του σημείων.

2. **Φροντίζουμε** το κλίμα επικοινωνίας να είναι ήρεμο, χαλαρό, χωρίς βιασύνη.

3. Δείχνουμε αγάπη, στοργή και τρυφερότητα για τις τυχόν δυσκολίες του (χωρίς υπερβολή).

4. Ενισχύουμε την αυτοεξυπηρέτηση

5. Είμαστε σταθεροί στους στόχους μας και το πρόγραμμα με το προσωπικό μας παράδειγμα.

6. Είμαστε οι ίδιοι το καλό παράδειγμα (Γλωσσικού προτύπου).

7. Προγραμματίζουμε ασκήσεις όταν το παιδί είναι ξεκούραστο.

8. Δεν πάμε από τη μία δραστηριότητα στην άλλη.

9. Δημιουργούμε πολλές ευκαιρίες για αυτοέκφραση (ανάληψη ρόλων, θεατρικό παιχνίδι, αναπαράσταση παραμυθιού).
10. Φροντίζουμε να έχουμε αρκετό χρόνο στη διάθεσή μας.
11. Θέτουμε μικρά ερωτήματα και χρησιμοποιούμε απλές προτάσεις.
12. Δεν διορθώνουμε, απλά επαναλαμβάνουμε το σωστό.
13. Δημιουργούμε πολλές ευκαιρίες για επικοινωνία, αυτοέκφραση, δημιουργικότητα.
14. Υποστηρίζουμε τον προφορικό λόγο με κάθε τρόπο (π.χ. χειρονομίες, ζωγραφιές, σχήματα, εικόνες, κασετόφωνο, βιωματικά παιχνίδια, παιχνίδια – ρόλων).
15. Ενημερώνουμε και εκπαιδεύουμε τους γονείς για τις τεχνικές μας και τους βοηθάμε να συνεχίσουν την αγωγή (με σχετικά παιχνίδια, βιβλία, τεχνικές).
16. Χαμογελάμε και έχουμε καλή έκφραση.
17. Δείχνουμε ενδιαφέρον γι' αυτά που λέμε.
18. Μιλάμε ενώ παίζουμε μαζί του.
19. Δεν μιλάμε μωρουδίστικα.
20. Δεν το επικρίνουμε ή δεν θυμώνουμε όταν δεν τα λέει καθαρά.
21. Του διαβάζουμε πάρα πολύ ό,τι το ευχαριστεί.
22. Το ενθαρρύνουμε στη διήγηση.

γ. Υλικά – μέσα – προτάσεις

1. Το παραμύθι, το θεατρικό παιχνίδι, το κουκλοθέατρο, το κουκλόσπιτο, είναι άριστα υλικά για τη δημιουργία της αυτοέκφρασης, της ανάπτυξης ικανότητας στη διήγηση, την άσκηση του προφορικού λόγου μέσα από την ανάληψη ρόλων, έχουν κοινωνικοποιητικό ρόλο, βοηθούν στην αποφόρτιση από τις εντάσεις, δημιουργούν κλίμα ασφάλειας και εμπιστοσύνης, καθώς και δυνατότητες ψυχαγωγίας, επικοινωνίας.

Έτσι έχουμε πολλά, ευχάριστα με μεγάλες εικόνες και μικρές με μεγάλα γράμματα λέξεις - παραμύθια. Ένα κουκλόσπιτο που να χωράει μια ομάδα παιδιών με τα αντικείμενα του σπιτιού, (σε μικρογραφίες) υλικά για το θεατρικό παιχνίδι (ρούχα, καθρέπτη, παπούτσια κ.α.) , κουκλοθέατρο και κούκλες.

Επίσης φτιάχνουμε παραμύθια με τα παιδιά με λέξεις που θα επιλέξουν – φτιάχνουν την ιστορία τους – κόβουμε λέξεις από περιοδικά, εφημερίδες, οι ζωγράφοι

θα το ζωγραφίζουν και κάποιο παιδί κολλάει τις λέξεις που έγιναν αφορμή να ξεκινήσει το παραμύθι στο εξώφυλλο.

2. Τα ποιήματα και τα τραγούδια είναι ένα άριστο μέσο για την φωνητική και φωνολογική ανάπτυξη. Απαραίτητη προϋπόθεση για να τραγουδήσουμε σωστά είναι η αναπνοή. Πριν αρχίσουμε να τραγουδάμε κάνουμε ασκήσεις αναπνοής. Προφέρουμε διάφορα σύμφωνα, παράγουμε διάφορους κοφτούς ήχους, κάνουμε τις μέλισσες, φουσάμε ένα πούπουλο, μιμούμεθα ήχους του περιβάλλοντος.

Τα τραγούδια και τα ποιήματα για τα παιδιά του Νηπιαγωγείου πρέπει να είναι απλά, σύντομα, κατανοητά και με ευχάριστο ρυθμό και μουσική. Π.χ. τραγούδια για τα ζώα, την οικογένεια, το περιβάλλον του παιδιού, τα παιχνίδια, επίσης όμως και παραδοσιακά και αυτά που αναφέρονται στις εθνικές μας γιορτές είναι πάντα ευπρόσδεκτα από τα παιδιά, ιδίως αυτά που οδηγούν σε κίνηση και χορό.

Ένα άλλο υλικό επίσης για την ανάπτυξη του προφορικού λόγου είναι οι γωνιές της βιβλιοθήκης, της ζωγραφικής, των προαριθμητικών και προγραφικών και γλωσσικών δραστηριοτήτων, όπου υπάρχει υλικό – χαρτιά, μολύβια, βιβλία, μπογιές, πινέλα, βάζα με χρώματα – που χρησιμοποιεί το παιδί για να εκφραστεί γλωσσικά και γραφικά.

Ξεφυλλίζει βιβλία, παραμύθια, παρατηρεί τις εικόνες, ζωγραφίζει, γράφει σύμβολα ή λέξεις, κάνει παιχνίδια με τους φίλους του (δάσκαλος – μαθητής).

Άλλες δραστηριότητες για την καλή κατάκτηση της ομιλίας είναι οι ασκήσεις **με εικόνες** (τις οποίες εφαρμόσαμε και στο συγκεκριμένο παιδί) που **δείχνουν** τη θέση της γλώσσας, των χειλιών, των δοντιών, την αναπνοή όταν προφέρουμε τους φθόγγους.

Τα παιχνίδια με γλωσσοδέτες, τα παιχνίδια με λέξεις που περιέχουν τους φθόγγους που δεν προφέρει καλά στην αρχή, στο τέλος, στη μέση. Παιχνίδια με καρτέλες - κομμένα γράμματα να ενωθούν - . Τα παιχνίδια με τους γραμματικούς και τους συντακτικούς κανόνες.

Ενδεικτικά αναφέρουμε: α) Το αλφαβητάρι με γλωσσοδέτες του Ευαγ. Τριβιζά, β) Κουβεντούλες – Γλωσσική αγωγή της Αγ. Σακελαρίου, γ) Παιχνίδια με τις λέξεις : Στο βουνό, στο δάσος κ.λ.π. Εκδόσεις Πατάκη και πολλά άλλα (βιβλία με εικόνες και λέξεις, εικόνες σκέτες, ποιήματα, τραγούδια, κασέτες, το υλικό του Μ. Φιλιππάκη για το βιωματικό θεατρικό παιχνίδι, συλλογή αινιγμάτων, παροιμιών, παραδοσιακών τραγουδιών).

Το υλικό της Montessori και η μέθοδος της αγωγής που για χρόνια παραμερίστηκε και παρεξηγήθηκε από αρκετούς, επανεξετάστηκε και προσαρμόστηκε στις καινούριες πρακτικές από έμπειρους παιδαγωγούς και εφαρμόζεται σε πολλά σχολεία παγκοσμίως σήμερα, γιατί το παιδί μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες που προσφέρει το υλικό της φθάνει βήμα – βήμα σ' ένα τρόπο μάθησης που εντυπώνει και αφομοιώνει τα στοιχεία εκείνα που το βοηθούν, στη δράση, στην αυτενέργεια, στην ελευθερία και τη συνεργασία. Η βασική παιδαγωγική της αρχή της επαγωγής – της απομόνωσης των δυσκολιών (δηλ. από το συγκεκριμένο και το απλό στο σύνθετο, η δύναμη του υλικού, η επιλογή του από το ίδιο το παιδί, η αναφορά σ' ένα στόχο αποτελούν ακόμα και σήμερα βασικές αρχές για τις ασκήσεις των προβλημάτων λόγου και ομιλίας. Το υλικό της για τα αισθητηριακά παιχνίδια (ακοής, αφής, όρασης), τα γράμματα από σμυριδόχαρτο, το εποπτικό υλικό, μαζί με την άλλη σημαντική αρχή της εξατομικευμένης διδασκαλίας μας δίνουν βασικά στοιχεία για την αγωγή των παιδιών αυτών.

Το εποπτικό της υλικό προέρχεται από το περιβάλλον, κάτι πολύ οικείο και ασφαλές για παιδιά που παρουσιάζουν κάποιες δυσκολίες.

Το υλικό και οι ασκήσεις επίσης για την ψυχοκινητικότητα και την αμφιπλευρικότητα του παιδιού, την αισθητική αγωγή, την συναισθηματική (όπως δοκοί ισορροπίας, στεφάνια, μπάλες, οικοδομικό υλικό, ασκήσεις στο χαρτί, υλικά ζωγραφικής, χειροτεχνίες) περιλαμβάνονται στα μέσα για την αγωγή του λόγου, αφού ασκούν την λεπτή και αδρή κινητικότητα του παιδιού.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αφού σε συνεργασία με τη δασκάλα του Γιώργου (η οποία είχε εφαρμόσει μέρος αυτών των ασκήσεων στο καθημερινό πρόγραμμα για όλα τα παιδιά) και τη μητέρα του **πραγματοποιήσαμε** με τα μέσα και τα υλικά που αναφέραμε – στο λίγο χρόνο που είχαμε Μάρτιος, Ιούνιος – όλες αυτές τις ασκήσεις, ο Γιώργος έφτασε να είναι ένα παιδί με αρκετή αυτοπεποίθηση, ξεπέρασε τη δυσκολία του σ' άλλους φθόγγους όπως το ξ, παραμένει όμως με μια μικρή δυσκολία στο ψ και το ρ αλλά με τη βοήθεια της μητέρας του με την οποία βρισκόμαστε σε συνεχή και πολύ καλή επικοινωνία και είναι έτοιμη να συνεχίσει τις ασκήσεις μαζί του, είμαστε αισιόδοξοι ότι θα το ξεπεράσει μέχρι τις αρχές της πρώτης τάξης του Δημοτικού Σχολείου. Το πολύ σημαντικό είναι ό,τι ο Γιώργος είχε μια πολύ καλή εξέλιξη. Τα πάει καλά με τις μαθηματικές δεξιότητες,

ξεχωρίζει αριστερό – δεξί, έχει αντιληφθεί το πρόβλημά του και προσπαθεί και γράφει λέξεις ακόμα και με τα γράμματα στα οποία δυσκολεύεται.

Η δυσκολία του εντοπίστηκε σε καθυστερημένη ωρίμανση, ομιλία (βρίσκεται κάποιους μήνες πίσω από την ηλικία του) από υπερπροστατευτικότητα του οικογενειακού περιβάλλοντος (χαϊδεμα, μαμά, μπαμπάς, παππούδες, γιαγιάδες) και σε κάποια μορφή κληρονομικότητας (θείος που μίλησε στο Δημοτικό).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δράκος Γ. : Γενική παιδαγωγική των προβλημάτων λόγου και ομιλίας – Εκδόσεις Ατραπός, Αθήνα 2003.
2. Δράκος Γ. : Ζητούμενα – Ζητήματα – Εκδόσεις «Περιβολάκη & Ατραπός», Αθήνα 1999.
3. Δράκος Γ., Μπίνιαν Ν. : Ψυχοκινητική αγωγή – Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2005.
4. Κατάκη Χ. : Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής οικογένειας – Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1998.
5. Καψάλης Α. : Παιδαγωγική ψυχολογία – Εκδόσεις ΑΩΝ Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986.
6. Κιτσαρός Γ. : Εισαγωγική στην προσχολική παιδαγωγική – Εκδόσεις ...Αθήνα 1988.
7. Κουτσουβάνου Ε. : Μορφές και τρόποι εργασίας στο Νηπιαγωγείο – Εκδόσεις Οδυσσέας 1990.
8. Κουτσουβάνου Ε. : Πρώτη ανάγνωση και γραφή – Εκδόσεις Οδυσσέας, 2000.
9. Πανταζής Σ. : Η παιδαγωγική και το παιχνίδι αντικείμενο στο χώρο του Νηπιαγωγείου – Εκδόσεις GUTENBERG, 2002.
10. Παρασκευόπουλος Ι. : Εξελικτική ψυχολογία, τομ. 2, Αθήνα.
11. Παρασκευόπουλος Ι. : Μεθοδολογία Επισήμανση Έρευνας, Αθήνα 1993, τομ. 2.

12. Παπαπαναγιώτου – Παπαβασιλείου: Μαθησιακά προβλήματα – Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας.
13. Παπαπαναγιώτου – Νικολάου: Παιδική ανάπτυξη – Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας.
14. Πρακτικά Συνεδρίου : Η ψυχοκινητική αγωγή, Αθήνα 1990.
15. Σπαντιδάκης Ι. : Προβλήματα παραγωγής γραπτού λόγου παιδιών Σχολικής ηλικίας – Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004.
16. Σημειώσεις : Από το πρόγραμμα παρακολούθησης των προβλημάτων λόγου και ομιλίας.